

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕФОРМ

УДК 339.54

Бережнюк Іван Іванович

начальник відділу митного оформлення-3 митного поста «Західний»,

Київська міська митниця Державної фіскальної служби України,

berezhnuk_i@ukr.net

Коляда Світлана Петрівна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту

зовнішньоекономічної діяльності,

Університет митної справи та фінансів

svetlankolyada@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СФЕРІ ЗЕД НА ЗАСАДАХ ЗБАЛАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА, ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАТОРІВ ТА ДЕРЖАВИ

***Анотація.** В дослідженні акцентовано увагу на необхідності формування концепції забезпечення економічної безпеки в сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) на засадах збалансування економічних інтересів суспільства, економічних операторів та держави. Авторами наголошено, що внаслідок конфліктності та різнонаправленості економічних інтересів зацікавлених сторін, економічна безпека держави не є незмінним, статичним станом, а може бути забезпечена лише в динаміці, в постійній зміні, пошуку нового поєднання різноманітних, суперечливих інтересів. Запропоновано авторське визначення категорії «економічна безпека держави в сфері ЗЕД», узагальнено класичні підходи до розуміння балансу забезпечення економічної безпеки держави в сфері ЗЕД, а також проаналізовано підходи до співвідношення нормативного контролю та спрощення зовнішньої торгівлі.*

***Ключові слова:** економічна безпека в сфері ЗЕД, економічні інтереси, збалансування економічних інтересів, економічні оператори, суперечність інтересів.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливим науковими і практичними завданнями. Кардинальні трансформації у міжнародному економічному просторі, які характеризуються збільшенням обсягів міжнародної торгівлі, зростанням її складності внаслідок інформаційно-технічного прогресу, а також підвищення загроз зовнішнього характеру зумовлюють суттєві зміни у підходах до забезпечення економічної безпеки в сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) України. Крім того, внаслідок постійно зростаючого тиску міжнародної торговельної спільноти щодо необхідності подальшого мінімізування втручання державних контролюючих органів в операційну діяльність учасників ЗЕД, митними адміністраціями провідних країн світу розробляються та впроваджуються інструменти одночасного забезпечення економічної безпеки в сфері ЗЕД та спрощення процедур зовнішньої торгівлі. Одним з пріоритетних завдань для вітчизняної системи митного регулювання за таких умов є формування системи забезпечення економічної безпеки в сфері ЗЕД, яка б забезпечила баланс між полегшенням умов зовнішньої торгівлі і заходами, які здійснюють державні контролюючі органи у справах захисту економічної безпеки України.

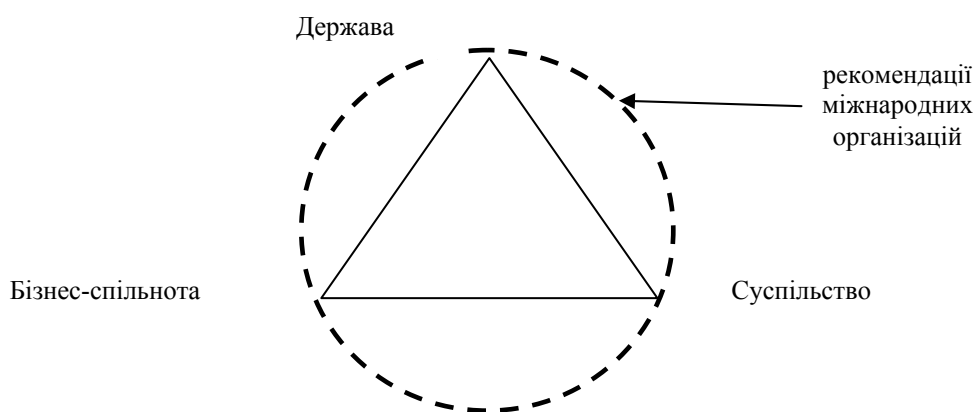
Таким чином, сьогодні актуалізується питання необхідності формування сучасної концепції забезпечення безпеки в сфері ЗЕД, яка б ґрунтувалась на виокремленні та

врахуванні економічних інтересів кожного з учасників економічних відносин з метою їх подальшого збалансування. Це дозволить державним органам в процесі виконання своїх функцій щодо забезпечення економічної безпеки в сфері ЗЕД дотримати оптимальне поєднання і реалізацію економічних інтересів особистості, суспільства і держави, а також мінімізувати виникнення наявних протиріч, які в значній мірі є джерелом виникнення потенційних загроз. Крім того, в основі такої системи забезпечення національної економічної безпеки необхідно розробити механізми стимулювання діяльності кожного суб'єкта щодо реалізації своїх економічних інтересів не на шкоду національним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. В сучасних умовах проблеми забезпечення економічної безпеки держави досліджуються багатьма представниками як вітчизняної, так і зарубіжної наукових шкіл, серед яких: З. Варналій, В. Геєць, Т. Клебанова, Г. Козаченко, Е. Литвинов, О. Мажула, П. Пашко, Л. Шульженко, В. Шлемко та інші. Проте, в умовах одночасного існування загроз економічним інтересам України зовнішнього характеру та необхідності надання спрощень економічним операторам під час здійснення зовнішньоекономічних операцій, питання формування системи забезпечення економічної безпеки в сфері України на засадах збалансування економічних інтересів суспільства, економічних операторів та держави не досліджувались, що зумовило актуальність дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та вироблення науково-методичних засад концепції забезпечення економічної безпеки в сфері ЗЕД на засадах збалансування економічних інтересів суспільства, економічних операторів та держави.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, конфліктність та різнонаправленість економічних інтересів на різних рівнях їх реалізації усіма учасниками визначають те, що економічна безпека держави не є незмінним, статичним станом, а може бути забезпечена тільки в динаміці, в постійній зміні, пошуку нового поєднання різноманітних, суперечливих інтересів, визначення шляхів їх вирішення. Взаємодія економічних інтересів суспільства, бізнесу і держави є багаторівневою і складною системою та утворюють трикутник економічних інтересів «суспільство – економічні оператори – держава» в сфері ЗЕД (рис. 1).

**Рис. 1. Трикутник економічних інтересів в сфері ЗЕД
«суспільство – бізнес-спільнота – держава»**

Слід зауважити, на відміну від інших сфер державного регулювання (податкове, інвестиційне, фінансове, трудове), митне регулювання в значній мірі «перебуває під тиском» рекомендацій Всесвітньої митної організації (далі – ВМО), Світової організації торгівлі (далі – СОТ), діяльність яких спрямована на створення загальних та уніфікованих принципів, методів, правил митного регулювання з метою запобігання перешкод для розвитку міжнародної торгівлі. Ці рекомендації знаходять своє відображення у

вітчизняній нормативно-правовій базі (наприклад, в Україні ведеться активна законотворча робота щодо запровадження дієвого механізму функціонування УЕО, системи попереднього інформування, таргетингу, передбачених Кіотською конвенцією, Рамковими стандартами безпеки ВМО, Угодою СОТ про спрощення торгівлі, які ратифіковані Верховною радою України [1, 2, 3]), або визначені як пріоритетні для врахування при розробленні нових законопроектів. Відмітимо, ратифікація цих документів країною полегшує її інтеграцію до світового економічного простору. Саме тому, трикутник економічних інтересів в сфері ЗЕД «суспільство – бізнес-спільнота – держава» повинен враховувати зазначені рекомендації і бути в «орбіті» зазначених відносин.

За таких умов набуває особливої актуальності концепція забезпечення економічної безпеки в сфері ЗЕД на основі збалансування економічних інтересів усіх зацікавлених сторін (учасників ЗЕД). У зв'язку з цим, авторами дослідження пропонується авторське визначення категорії «економічна безпека держави в сфері ЗЕД» – це стан системи економічних відносин між суспільством, економічними операторами та державою у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує можливість повної реалізації та захищеність життєво важливих економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз через усунення передумов і подолання існуючих протиріч, досягнення збалансованості інтересів усіх зацікавлених сторін. Іншими словами, поняття економічна безпека в сфері ЗЕД є оціночною категорією, що характеризує стан системи економічних відносин з позиції наявності протиріч між інтересами суспільства, суб'єктів господарювання, державних інституцій і реалізації цих протиріч за рахунок використання невідповідних даній системі способів і методів здійснення, втілення інтересів.

У вітчизняних наукових та практичних колах є широко розповсюдженою думка про наявність значних суперечностей та конфліктності у процесі одночасного досягнення зазначених елементів балансу безпеки. Зокрема, значна частина вітчизняних та зарубіжних науковців відмічають, що реалізація заходів щодо спрощення процедур зовнішньої торгівлі призводить послаблення контролю над нею і навпаки: посилення контролю зумовлює ускладнення процедур для економічних операторів (рис. 2).

контрольні заходи (нормативний контроль)

спрощення процедур зовнішньої торгівлі

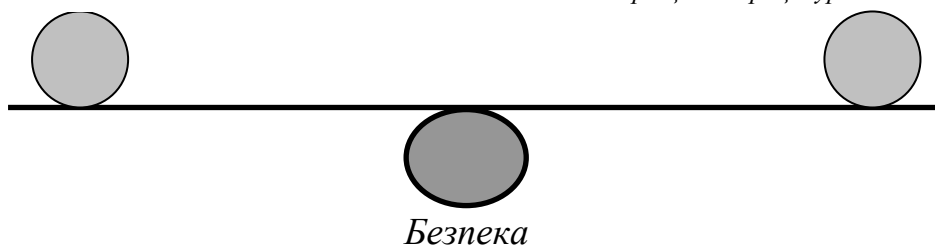

Рис. 2. Класичні підходи до розуміння балансу забезпечення економічної безпеки держави в сфері ЗЕД

На нашу думку, цей підхід є занадто спрощеним, оскільки передбачає, що єдиним шляхом спрощення процесу може бути тільки послаблення контролю. Така позиція в сучасних умовах здійснення державної митної справи є помилковою, оскільки концепції спрощення торгівлі та контролю являють собою дві окремих змінних величини (рис. 3) [4].

Верхній лівий квадрант матриці (висока ступінь контролю, низький ступінь полегшення) втілює в собі режим жорсткого контролю, якому властиві значні бюрократичні митні перепони у здійсненні ЗЕД на шкоду інтересам простоти. Такий підхід можна назвати «бюрократичним», оскільки часто притаманний стилю управління, що має здійснення тотального контролю. У розвинених країнах такий підхід буде викликати масу публічної критики і скарг з огляду на зростаючі очікування торгового співтовариства, що митне втручання повинно бути зведене до мінімуму. Нижній лівий квадрант (низький

ступінь контролю, низький ступінь полегшення) характеризує стиль адміністрації, яка практикує слабкий контроль, але мало що робить для сприяння торгівлі. Такий підхід лежить в площині кризового управління та не приносить вигод ні державі, ні бізнесу.

Нижній правий квадрант (низький контроль, значне полегшення торгівлі) представляє підхід, за якого повсякденні операції не викликають труднощів, але контроль є недостатнім. Подібний стиль *laisser-faire* («нехай все йде, як іде») був би доречним для забезпечення відповідності правилам в ідеальному світі, де бізнес дотримується всіх вимог без будь-яких загроз економічній безпеці держави або стимулювання з боку держави.

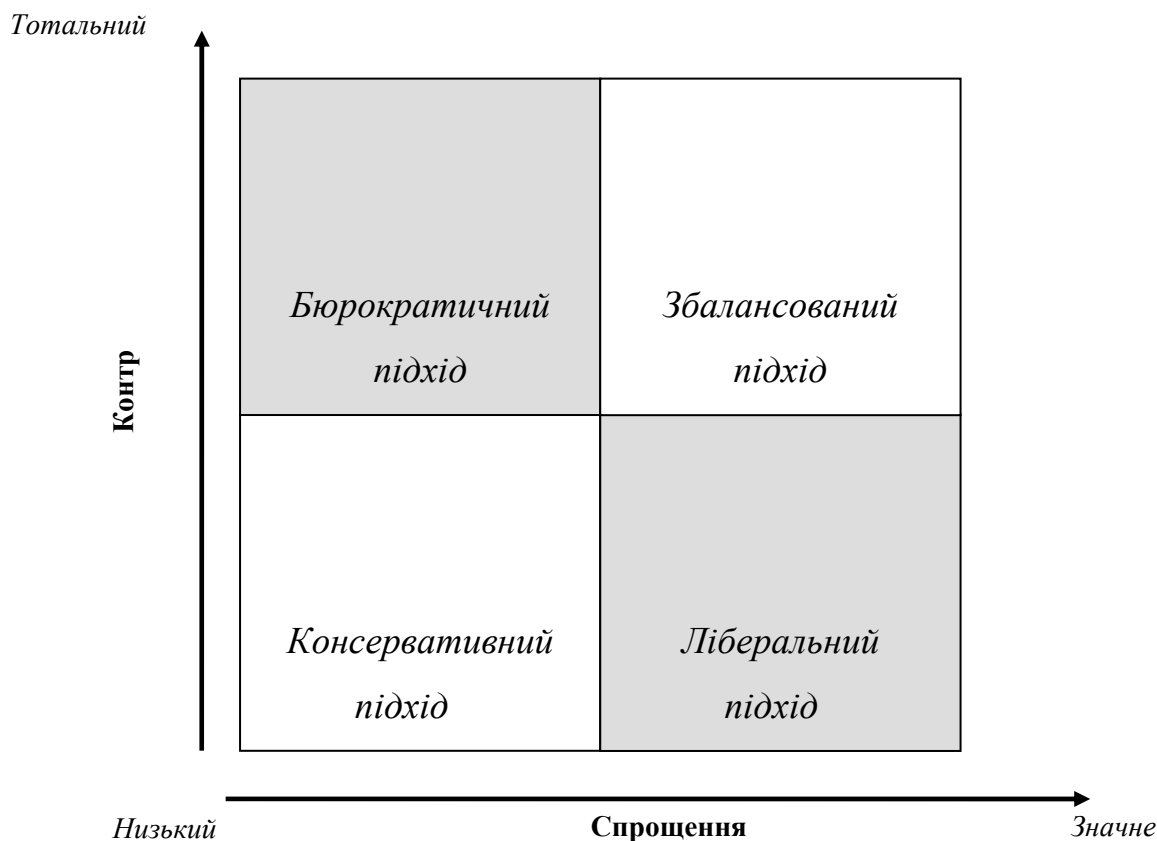

Рис. 3. Матриця збалансування економічних інтересів

Верхній правий квадрант (високий рівень контролю, значне полегшення) являє собою збалансований підхід і до регулятивного контролю, і до створення більш зручних умов для торгівлі, оскільки обидва ці елементи мають високу величину. Такий підхід до управління відповідно максимізує вигоди і для уряду, і для міжнародних ділових кіл, і саме до нього повинні йти митні адміністрації.

Одним з яскравих прикладів збалансування економічних інтересів в сфері ЗЕД України є суттєве зниження акцизного податку на вживані авто. Зазначимо, за інформацією асоціації європейських автовиробників АСЕА (European automobile manufactures association) середня кількість автомобілів на 1000 осіб в Європі становить близько 487 шт, в Україні ж цей показник в 2,5 рази менший і становить близько 201 автомобіль на 1000 осіб. Середній вік авто в Україні становить близько 18,2 роки в той час в Європі – 8,6 роки, що свідчить про необхідність оновлення автопарку. Проте, внаслідок суттєвої девальвації національної валюти, значного скорочення реальних доходів та купівельної спроможності громадян зумовили низький попит на автомобілі, що призвело до значного скорочення робочих місць як у сфері продажів, так і у виробництві автомобілів, а разом з цим і до зменшення надходжень до державного бюджету. Крім того, останніми роками громадяни України почали купувати вживані авто

в Європі та користуватися ними на території нашої держави не сплачуючи відповідних податків та зборів, які повинні бути сплачені при купівлі автомобіля на території України. Широко стали розповсюджені схеми від ухилення від сплати податків через режим тимчасового ввезення нерезидентами та використання авто в митному режимі транзиту. З метою збільшення надходжень до державного бюджету за рахунок детінізації автомобільної галузі 31 травня 2016 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення зміни до підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку ринку вживаних транспортних засобів» №1389-VIII [5], яким передбачено збалансування інтересів суспільства щодо можливості придбання автомобілів та держави щодо наповнення державного бюджету (рис. 4).

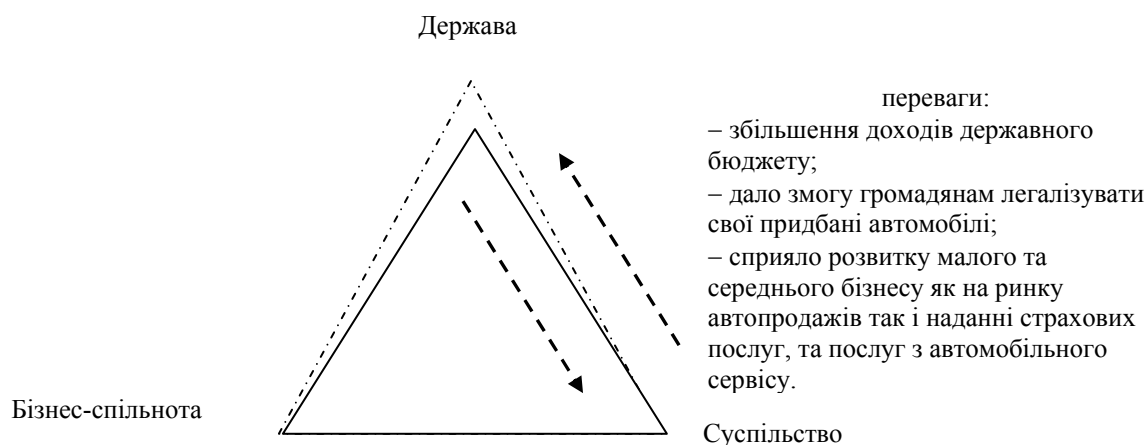

Рис. 4. Збалансування економічних інтересів держави та суспільства

Одним з найскладніших аспектів у процесі пошуку балансу економічних інтересів є їх визначення та аналіз, що передбачає необхідність дослідження категорії «інтерес», зміст та природа якого зводиться до таких характеристик, як суб'єктивність і об'єктивність. Суб'єктивність інтересів проявляється в тому, що вони мають власного носія – суб'єкта інтересу – і їх прояв є суб'єктивним, оскільки усвідомлений інтерес може перетворитися в стимул до господарської діяльності, спрямованої на задоволення потреб. Об'єктивність інтересів полягає в тому, що вони виражають соціально-економічні відносини, що склалися в суспільстві. Отже, інтерес базується на матеріальній основі – потребах та соціальній – сформованих на даному етапі суспільного розвитку економічних відносинах [6]. Суб'єктивність інтересів означає, що їх носіями є держава (сукупність органів та посадових осіб, наділених владними повноваженнями щодо прийняття рішень в межах своїх повноважень), бізнес-спільнота (сукупність економічних операторів, які є учасниками зовнішньоекономічної діяльності та використовують свою діяльність з метою отримання бажаних господарських результатів), а також суспільство (громадяни, які).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, головною метою забезпечення економічної безпеки держави в сфері ЗЕД є усунення суперечностей між економічними інтересами суспільства, економічних операторів та держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності, створення сприятливих умов для еквівалентної, рівноправної реалізації життєво важливих економічних інтересів усіх суб'єктів економічних відносин в умовах подальшої гармонізації вітчизняних митних правил до міжнародних стандартів. В наступних наукових дослідженнях планується розглянути складові системи забезпечення економічної безпеки, а також механізм збалансування економічних інтересів.

Список використаної літератури

1. International convention on the simplification and harmonization of customs procedures (as amended). / World Customs Organization. – [Electronic resource]. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv.aspx.
2. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade / World Customs Organization, 2015. – [Electronic resource]. URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/safe_package.aspx.
3. Agreement on Trade Facilitation [Ministerial Decision of 7 December 2013]. – [Electronic resource]. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm.
4. Customs modernization handbook [edited by Luc de Wulf, Jose B. Sokol] / The International Bank for Reconstruction and Development: The World Bank (Trade and development series), 2005. – 356 p.
5. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про внесення зміни до підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення «Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку ринку вживаних транспортних засобів» стосовно уточнення деяких положень». – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4905&skl=9.
6. Гершкович Б. Я. О противоречивом единстве экономических интересов // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. – 2006. – № 4. – С. 99

References

1. International convention on the simplification and harmonization of customs procedures (as amended). / World Customs Organization. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv.aspx.
2. SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade / World Customs Organization, 2015. Retrieved from http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/safe_package.aspx.
3. Agreement on Trade Facilitation [Ministerial Decision of 7 December 2013]. Retrieved from URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/desci36_e.htm.
4. *Customs modernization handbook* [edited by Luc de Wulf, Jose B. Sokol] / The International Bank for Reconstruction and Development: The World Bank (Trade and development series), 2005. – 356 p.
5. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zminy do pidrozdilu 5 rozdiluh KhKh «Perekhidni polozhennya «Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo stymulyuvannya rozvytku rynku vzhivanykh transportnykh zasobiv» stosovno utochnennya deyakykh polozhen'». Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4905&skl=9 (in Ukrainian)
6. Gershkovich, B. Ya. (2006). *O protivorechivom edinstve ekonomicheskikh interesov. Izvestiya vyisshih uchebnykh zavedeniy. Severo-Kavkazskiy region. Obschestvennyie nauki, 4, 99* (in Russian).

Ivan Bereznyuk

Head of the customs clearance department of the customs post-3 «West»,
Kyiv City Customs of the State Fiscal Service of Ukraine
Kyiv City Customs of the State Fiscal Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine
bereznyuk_i@ukr.net

Svytlana Kol'ada

PhD in Economics Sciences, Associate Professor
University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine
svetlankolyada@gmail.com

FORMATION OF THE CONCEPT OF PROVIDING ECONOMIC SAFETY IN THE FIELD OF FARES ON THE BASIS OF SATISFACTION OF ECONOMIC INTERESTS OF SOCIETY, ECONOMIC OPERATORS AND STATE

Introduction. *Due to the ever-increasing pressure of the international trade community on the need to further reduce the interference of state controlling bodies in the activities of foreign economic operators, the customs administrations of the leading countries of the world are developing and implementing tools for the simultaneous provision of economic security in the field of foreign trade and the simplification of foreign trade procedures. One of the priority tasks for the domestic system of customs regulation in such conditions is the formation of a system for ensuring economic security in the field of foreign economic activity, which would ensure a balance between the facilitation of foreign trade conditions and the measures taken by the state control bodies in matters of protecting Ukraine's economic security.*

Purpose. *The purpose of the study is theoretical substantiation and development of scientific and methodological principles of the concept of ensuring economic security in the field of foreign economic activity on the basis of balancing the economic interests of society, economic operators and the state.*

Results. *In today's context, the concept of ensuring economic security in the field of foreign economic activity is based on the balance of economic interests of all interested parties (participants of foreign economic activity). In this regard, the authors of the study proposed the author's definition of the*

category «economic security of the state in the field of foreign economic activity». In the domestic scientific and practical circles, there is a widespread perception of the existence of significant contradictions and conflicts in the process of simultaneously achieving these elements of the security balance. In particular, a significant part of domestic and foreign scholars note that the implementation of measures to simplify foreign trade procedures will weaken control over it and vice versa: increased control leads to complication of procedures for economic operators. In our opinion, this approach is too simplistic, since it assumes that only a relaxation of control can be the only way to simplify the process. Such a position in the current conditions of the implementation of the state customs case is erroneous, since the concepts of trade facilitation and control are two separate variables.

Originality. The authors formulated the definition of "economic security of the state in the field of foreign economic activity", which should be understood as the state of the system of economic relations between society, economic operators and the state in the field of foreign economic activity, which ensures the possibility of full realization and protection of vital economic interests from external and internal threats through Elimination of preconditions and overcoming of existing contradictions, achievement of balance of interests of all interested parties.

Conclusion. the main objective of ensuring the economic security of the state in the field of foreign economic activity is elimination of contradictions between the economic interests of society, economic operators and the state in the sphere of foreign economic activity, creation of favorable conditions for equivalent, equal realization of vital economic interests of all subjects of economic relations in conditions of further harmonization of domestic customs Rules to international standards. In subsequent scientific studies it is planned to consider the components of the system of ensuring economic security, and also a mechanism for balancing economic interests.

Keywords: economic security in the field of foreign economic activity, economic interests, balance of economic interests, economic operators, conflicts of interest

Одержано редакцією 11.08.2017 р.
Прийнято до публікації 25.08.2017 р.

УДК 338.24 (045)

Коваленко Єлена Ярославівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри
публічного управління і гуманітарних наук,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
biguss@meta.ua

УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕВИМИ СТРУКТУРАМИ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті розглядаються теоретико-методологічні проблеми мережевої організації суспільства і механізмів управління його політичною, економічною та соціально-культурною сферами. На відміну від попередніх напрацювань, це дослідження здійснено з використанням системного, цивілізаційного та синергетичного підходів, що надало можливість глибше проникнути у досліджувану проблему. Розкрито сутність мереж та їх види. Визначено структуру, роль і місце функціональних мереж. Уточнено критерії поділу мереж за територіальною ознакою, їх особливості відповідно до етапів розвитку цивілізації. Обґрунтовано ймовірні напрями мережевого розвитку постіндустріального суспільства. Проаналізовано моделі організаційного устрою і розроблено механізми управління життя-діяльністю нового суспільства.

Ключові слова: мережа; структура; організація; механізм; управління; суспільство, політична, економічна та соціально-культурна сфери.

Постановка проблеми. Кожен історичний період має свої виміри, свої горизонти, свою висоту інноваційних хвиль, що змінюють цивілізацію. Бувають періоди відносно плавного розвитку, а інноваційний потік нагадує невеличкі хвилі. Але буває так, що настає